

Kitap İnceleme

KAN TARLALARI & DİN VE ŞİDDETİN TARİHİ

**Yazar: Karen Armstrong, Çevirmen: İrem Sağlamer, İstanbul, Pegasus Yayınları;
1. Basım (30 Temmuz 2021), 608 sayfa, ISBN: 605-978 -299-755-0**

Dr. Öğr. Üye. Murat ÇINAR*

Yazar, Karen Armstrong (14 Kasım 1944, Wildmoor), karşılaştırmalı din hakkındaki kitapları ile tanınan İngiliz yazardır. Yazar İrlanda kökenli Katolik bir aileye mensuptur. Hayatının erken dönemlerinde bir rahibe olarak Katolik manastırında ömrünün yedi yılını geçirmiştir. Ardından muhafazakâr düşüncelerinden vazgeçmiş daha liberal ve mistik bir Hristiyan inancını benimsemiştir. 1969 yılında manastırdan ayrıldıktan sonra Oxford Üniversitesinden edebiyat lisans diploması almış ve daha sonra Londra Üniversitesinde modern edebiyat dersleri vermeye başlamıştır. 1982’de serbest yazarlığa ve görsel yayıncılığa başlayan Armstrong’un basılmış çok sayıda kitabı bulunmaktadır. Yazarın “*Kan Tarlaları Din ve Şiddetin Tarihi*” kitabından başka öne çıkan kitapları *Tanrı’nın Tarihi*, *Tanrı Adına Savaş*, *Mitlerin Kısa Tarihi*, *Hz. Muhammed, Kudüs’ün Tarihi*, *Tanrı Savunusu* gibi kitaplardır. Yazarın çalışmaları, şefkatin ve Altın Kural’ın (kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkalarına da öyle davranma kuralı) önemi gibi büyük dinlerin ortak özelliklerine odaklanmaktadır.

“*Kan Tarlaları & Din ve Şiddetin Tarihi*” kitabı, yazarın dinin insanlık için önemi hakkında başkalarına bilgi verme ve dinler arasındaki benzerliklere dikkat çekmek konusundaki çalışmalarından birisidir. Yazar, çalışmalarında farklı kültürler ve dinlerde birbiriyle örtüşen ortak unsurlara önem vermiştir. İncelemeye konu olan “*Kan Tarlaları & Din ve Şiddetin Tarihi*” adlı eserinde bu çalışmaların örnekleri görülmektedir. Orijinal ismiyle “*Fields of Blood: Religion and the History of Violence*” kitabı ilk olarak 2014 yılında yayımlanmıştır. Kitap, 30 Temmuz 2021’de İrem Sağlamer’in çevirisi ile Pegasus Yayınları tarafından Türkçe olarak basılmıştır. Kitap sahip olduğu içerik açısından değerlendirildiğinde tarih, din, uluslararası ilişkiler, politika ve siyasi coğrafya alanında çalışan ve ilgi duyan okuyuculara hitap etmektedir.

Giriş

Kitabın tanıtımı “Jeopolitik karmaşanın giderek arttığı zamanımızda, kültürler arası anlayış ihtiyacı hiç bu kadar acil olmamıştır” şeklinde başlamaktadır. “*Medeniyetler Çatışması*” adlı eserin yazarı Huntington’a göre; demokratik Batı ile komünist Doğu’nun siyasi çatışması olarak nitelenen Soğuk Savaş’tan sonraki dönemde sorunların ve çatışmaların temel kaynağını ideoloji ve siyasi görüşler değil; din ve kültürdeki farklılıklar oluşturacaktır. “*Kan Tarlaları & Din ve Şiddetin Tarihi*” adlı kitap, yazarın rahibelik geçmişinden bugüne kadar sahip olduğu birikimlerini yapmış olduğu araştırmalar ile harmanlaması neticesinde ortaya çıkmıştır. Yazara göre, küresel çapta geçmişten bugüne devam eden siyasi çatışmalarda dini imajların yükselişi ve etkinliği, yaşanan şiddet eylemlerinin dinin doğasında olan bir eylemiş gibi algılanması bazı insanlar ve toplumlarda dinsel fobiye yol açmıştır. Yazar, bu eserinde din ile şiddet arasında yüzyıllardır devam eden ilişkiyi, dinî şiddetin altında yatan gerçek güçleri kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Çalışmasında, yazar tarihsel inceleme yaparak dini figürlerin kullanılarak savaşlara dâhil edilmesine değinmektedir. Bu incelemede şiddet ile din arasındaki ilişkiyi açıklayan yazar dinin şiddet eylemlerini önlemesi ile ilgili örneklerle kitapta yer vermektedir.

Kitabın açıklamasında “Günümüzün ve tarihin meydanlarında yaşanan savaşların sebebi din midir?” sorusu sorularak kitabın muhtevası hakkında ipucu verilmiş, kitabın isminde olduğu gibi okuyucunun dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Açıklamada, jeopolitik karmaşanın

*Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Karabük, muratcinar7633@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-7436-2114

giderek arttığı zamanımızda, kültürler arası anlayışa duyulan ihtiyacın altı çizilmiş, savaş ile dünya inançları arasındaki iddia edilen bağ araştırılmış ve dinlerin barışçıl doğaları kitapta vurgulanmıştır. Tarihte “din savaşları” olarak ifade edilen şiddetli çatışmaları inceleyen yazar, bu çatışmaların ortaya çıkmasının nedeninin din olmadığını, siyasi sorunlar olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Yazar, sadece İslam ve Hıristiyanlığı değil, Budizm, Hinduizm, Konfüçyüsçülük, Taoizm ve Museviliği de araştırmasına dâhil etmiştir.

Kitap, giriş bölümü ile başlamaktadır. Giriş bölümünden sonra kitap içeriği 3 bölüm altında oluşturulmuştur. Birinci bölüm “Başlangıçlar” başlığına sahiptir. Bu başlık altında dört alt başlık oluşturulmuştur. Bunlar; “1. Çiftçiler ve Çobanlar, 2. Hindistan: Soylu Yol, 3. Çin: Savaşçılar ve Beyefendiler, 4. Yahudi İnkilemi”dir. İkinci bölümün başlığı “Barışı Korumak”tır. Bu başlık altında “5. İsa: Bu Dünyadan Değil mi?, 6. Bizans: İmparatorluğun Trajedisi, 7. Müslüman İnkilemi, 8. Haçlı Seferleri ve Cihat” adında dört alt başlık bulunmaktadır. Üçüncü bölüm “Modernite” başlığına sahipken alt başlıkları “9. Dinin Gelişi, 10. Sekülerin Zaferi, 11. Dinin Geri Dönüşü, 12. Kutsal Terör, 13. Küresel Cihat” şeklinde oluşturulmuştur.

Armstrong, din ve savaşın şiddet tarihini üç ana kategoriye ayırmaktadır. En eski insan zihniyeti olan avcı/toplayıcı zihniyetiyle başlar. Daha sonra kültürler ilerledikçe, halkın duygularının kontrolü ele geçirdiği ve şiddeti beraberinde getirdiği "duygusal" bir aşamaya geçildiğini anlatır. Üçüncü aşamada insanın mantık ve aklın başkalarına bakışımızı kontrol etmeye çalıştığı daha felsefi bir aşamaya geçtiğini belirtir.

Kitabın ilk bölümü eski toplumları kapsamaktadır. Babiller, klasik Hindistan, Çin ve İsrailoğulları'na yer verilmektedir. Bu bölümde her durumda, kamusal şiddetin ortaya çıkışını devlet iktidarının oluşumunun bir parçası olarak görüyor ve şiddetin gerekçesi genellikle dini terimlerle ifade ediliyor. Yazar, önce eski tarım toplumları hakkında bilgiler vermektedir. Yakın Doğu'dan Uzak Doğu'ya kadar çoğu toplumun başında bir kral vardı. Kral, din adamları, soylular ve aristokrasi tarafından desteklenirken diğer hiyerarşide en altta olanlar sebze ve meyve yetiştiriyor, sadece geçimini sağlayacak bir yaşam sürüyordu. Bu dönemlerde de daha fazla kaynak sahibi olmak için başkalarına saldırmak veya kendi kaynaklarını bunu ele geçirmeye çalışan saldırganlara karşı savunmak için bir ordu önemli bir gereklilikti.

İkinci bölümde ise bu tema erken Hıristiyanlık, Bizans ve Müslüman imparatorluklarla ilişkilendirilerek geliştirilmiştir. Bu bölüm, büyük dinlerin yükselişi ve etkileri ile ilgilidir. Hemen hemen tüm büyük dini gelenekler, kişinin Tanrı'yı sevmesi, başkalarını sevmesi ve kendinize yapılmasını istemediğiniz şeyleri başkalarına yapmaması gerektiğini savunur. Kurulduktan kısa bir süre sonra, dinlerin çoğu farklı mezheplere ayrıldı ve her mezhep, kurucunun gerçek vizyonu olduğunu iddia etti. Modern çağla birlikte, çoğu Batı demokrasisi kilise ve devleti resmen ayırdı. Ancak Batılı demokrasilerde din canlı kaldı. Milliyetçilik (kabilecilik), etnik olarak veya başka bir şekilde milletin bir parçası olmayan herkesin milletin bütünlüğü için bir tehlike olduğu ve milleti korumak ve desteklemek için yapılan her şey din çatısı altında legal hale getirilmiştir.

Kitabın üçüncü ve son bölümü en ilginç olanıdır. Armstrong burada laiklik ve dinin birbiriyle mücadele ettiği son birkaç yüzyıla odaklanmaktadır. Bu bölümde Armstrong, George W. Bush yönetiminin terörizme karşı savaşını başlı başına bir tür terörizm ve dini şevkle yürütülen bir savaş olarak görmektedir. Kitabın son kısımları politika ve siyasi terörizmle ilgilidir. Terörist eylemlerde bulunanlar, bunu genellikle, sivillerin öldürülmesini meşru gören bir siyaset adına yaptıklarını ifade etmektedir. Yazar, Filistin intihar bombacılarından söz ederken, intihar bombacılarının İslam dünyasının bir parçası olmayan savaş biçiminin bir örneği gibi görmektedir. Armstrong, dinin en iyi şekilde yüzyıllar boyunca “küresel bir topluluk duygusu inşa edebildiğini” iddia ediyor.

Yazar, kitabında yapmış olduğu bazı tespitler şunlardır; Savaşların büyük dinlerin ortaya çıkmasından önce var olan bir şiddet eylemi olduğunu egemen sınıflar tarafından sömürüldüğünü ifade etmiştir. Göçebe yaşam tarzından yerleşik (tarımsal) yaşam tarzlarına

geçiş, “aydınlanmış”ların yaşam tarzlarını sürdürebilecekleri şehirlerin kurulmasına yol açmıştır. Tüm büyük dinler özünde hoşgörüyü ve şiddetsizliği teşvik eder. Binlerce yıl boyunca dinlerin mensupları kendilerini güvende, tehdit altında veya aşağılanmış hissettikleri dönemlerde farklı davranışlarla hareket etmişlerdir. Dinler ve mensupları çeşitli gelişmelere ve kesimlere bağlı olarak barış, alçakgönüllülük, korku ve açık saldırganlık dönemlerinden geçmiştir. Yazara göre, savaşın “dindarlığı” yoktur. Ancak daha sık olarak, inanç maskesinin arkasında kalan seküler motivasyonlar vardır. Çoğu savaş, maddi kazanç veya bir yaşam tarzına veya yok oluşa karşı korunmak için yapılır. Din ise inananları savaşa motive etmek için kullanılır. En şiddetli ayaklanmaların çoğu, ampirik bir gücün belirli etnik kökenleri veya kendini tehdit altında hisseden insan gruplarına boyun eğdirme eğiliminde olduğu zaman ortaya çıkmıştır. İnsan sevgisinden başka bir koruma yoktur ve hepimizin “bir” olduğumuz, ayrı olmadığımızın kabul edilmesidir. Bu gerçekten kırılğan bir şeydir ve normalden uzaktır. Büyük dinlerin tümü bunu benimser ve hala insanlık için geçerli pozitif güçlerdir. Din dünyadaki tüm şiddetin kaynağı ve özü değildir ve modern çağda kesinlikle böyle görülmemelidir. Yakın zamana kadar dünyanın hemen hemen her yerinde din siyasetten, kültürden veya toplumdaki ayrılmamıştır. Yazar, çağdaş cihatçı ve terör gruplarını çoğunlukla siyaset tarafından motive edilmiş olarak tanımlamaktadır. Cihatçılar, mevcut dünya düzeninde acıları ve umutsuzluklarını hafifletme arzusuyla motive olmuşlardır. Armstrong, bu kişileri çoğunlukla siyaset tarafından motive edilmiş olarak tanımlamaya çalışması dikkat çekicidir ve kitapta bunu defalarca tekrarlamaktadır. Armstrong’un, dini haklı çıkarma girişiminin bir ürünü olan bu eser dini savunucuların normal retoriklerini kullanmaktadır. Yani bir kişi din adına bir suç işlediyse, o gerçekten dindar değildir. Bir rejim dini bir şiddet aracı olarak kullanıyorsa, bunu doğru yapmıyor demektir.

Sonuç

İncelemeye konu olan “*Kan Tarlaları & Din ve Şiddetin Tarihi*” adlı eser, şiddet için dinin kullanıldığı tezini savunan kapsamlı bilimsel bir çalışmadır. Armstrong çalışmasında bunu birçok kanıtla desteklemektedir. Ancak yazar çalışmasında şiddetin oluşmasında etkili olan diğer birçok faktörü yeterince (insanın şiddet eğilimi, ekonomik ve siyasi üstünlük mücadelesi) dikkate almamıştır.

Yazarın kitabın içeriğinde bahsettiği konuların daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucunun Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslam tarihi konularında bilgi sahibi olması kitabın verdiği bilgiler ve mesajların anlaşılması açısından önemlidir. Dinler hakkında yetersiz bilgiye sahip olunması bu kitabın ayrıntılarının gözden kaçırılmasına yol açabilir. Bu durum kitabın okuyucuya sağlayacağı yararı azaltmaktadır.

Kitapta genel argüman şiddetin din tarafından değil, dini kullanan insanlar tarafından sürdürüldüğü yönündedir. Dini ilkeler, koşullarına ve diğer bakış açılarına bağlı olarak, farklı bireylerde taban tabana zıt eylemlere ilham verebilir. Yazara göre, kaynakların kıtlığı, milliyetçilik ve siyasi çıkarlar küresel şiddete dini motivasyonlardan daha fazla ilham vermektedir.

Bu kitabın ana teması dinin şiddetin kaynağı olmadığı, sadece bir bahane olduğu, gerçek motivasyonun ise siyasi iktidar mücadelesi olduğudur. Bugün siyaseti ve dini ayrı alanlar olarak düşünüyoruz. Tarihin çoğunda durum böyle değildi. Tarihte din ve devlet bir bütün olarak algılanmıştır. Din, eski yaşamın tüm yönlerine, özellikle de savaşa nüfuz etmiştir. Savaş, insan güdülerinin acımasızlığına gerçekten teslimiyettir. Savaş için oluşturulmuş algısal bir dindarlık vardır ve bu mücadele dini düşüncenin merkezinde yer alabilir. Çatışmalar ve savaşlar dini bir anlayış içerisinde kutsal görülüp değerlendirildiğinde şiddetin dozu daha da yoğun olmaktadır.

Armstrong, bizzat dinle değil, tarımsal üretim neticesinde ortaya çıkan devletlerin din ile etkileşimiyle ilgilenmektedir. Aslında, bir kavram olarak dinin, seküler ve manevi ayrı fenomenler haline gelene kadar var olmadığını iddia etmektedir. Etik ve güç arasındaki, belki de kaçınılmaz olarak, kendi dinini yaymada başarılı olan herhangi bir dinde çelişkiye yol açan

gerilim hakkında ilginç analizler ve şartlar değiştiğçe dinlerin (ya da gerçekten devletlerin) ifadelerini nasıl değiştirdiğine örnekler vermektedir. Şiddete bakış açısı Girard'ın "Günah Keçisi" teorisinden etkilenmiştir. Ayrıca, devleti yöneten seçkinlerin, işçilerin ürettikleri aşırı serveti savunması gerektiğinde neler olduğuna dair makul bir Marksist analizden de etkilenmiştir. Devletlerin nasıl zorlayıcı olması gerektiğine dair okuması iç karartıcıdır. Batı dini geleneklerindeki şiddetin tarafsız analizi, onun diğer geleneklere ilişkin analiziyle örtüşmektedir. Yazar, birçok dinin tek gerçek din olduklarını düşündüklerini bu yüzden yapabilecekleri en iyi şeyin başkalarını yok etmek olduğunu düşünmektedir. Yazar, bu şiddetin genellikle dini bir dille gizlendiğini kabul etmektedir. Ancak suçu kutsal metinlerdeki ve kutsal tarihteki kanlı imgelere ve efsanelere yüklemek yerine, dini çerçeveyeleyen siyasi bağlamlara odaklanmamız gerektiğini göstermeye çalışmaktadır. Bu noktaya değinmek için Armstrong, Babil Gılgamış destanından günümüzdeki El Kaide'ye tarihi bir yolculuğa çıkmıştır. Yazar, belirli siyasi bağlamlarda şiddetin aynı dini kabulü ve bunun politikacılar tarafından aynı şekilde kötüye kullanılmasının İslam'da da bulunduğunu belirtmektedir. Armstrong, ilk Müslümanların barışçıl olduğunu sadece kendilerini savunmak için savaşmaya yöneldiklerini ve cihat kavramının Kuran'da sık bahsedilen bir kavram olmadığını belirtmektedir. Ancak daha sonra Hıristiyanlıkta olduğu gibi, siyasi düzen uğruna devlet destekli şiddet konusunun İslam'da da bir tema haline geldiğini belirtmektedir. Bu durumun zor da olsa sürdürüldüğünü bunun imparatorluklarda barışı koruduğunu, birbiriyle çatışan bölgelerde savaşın önlendiğini ve çeşitli kültürlerin gelişmesine izin verdiğini vurgulamaktadır. İslami liderlerin, kendi nüfuz alanlarındaki Yahudiler, Hıristiyanlar ve Zerdüştler gibi "kitap ehlini" rutin olarak koruduğu vurgulanmaktadır. Armstrong'un genel önermesi, şiddetin toplumun doğuştan gelen bir parçası olduğu ve tarihin savaşlarını dine yüklemeye yönelik popüler eğilimin aşırı basitleştirme olduğu ve birçok durumda tamamen yanlış olduğudur. Zaman içinde dinin insanın şiddetli tutkularını dizginlediğini ve seküler felsefelerin savaşa yol açma olasılığının aynı olduğunu gösteriyor. İncil, Kuran'ı Kerim ve diğer dini metinler, şiddeti teşvik etmek yerine barışı teşvik eden birçok bölüm içermektedir. İnanç gelenekleri, genellikle dindarlıktan ziyade siyasi ve sosyal baskıyla ilgili olan seçimleri haklı çıkarmak için kullanılmıştır ve kullanılacaktır.

Bu kitapta yazar, dinin insanlık tarihindeki şiddetin birincil nedeni olduğu fikrini çürütmeye çalışmaktadır. Bunu tarım toplumlarında şiddet ihtiyacını belirleyerek yapmaktadır. Bereketli Hilal'den başlayarak Çin ve Hindistan'a, Budizm, Konfüçyüsçülük, Hıristiyanlık ve İslam'a kadar uzanan dinin pratik bağlamdaki tarihini Armstrong'un kapsamlı bir şekilde ele almasını sağlamaktadır.

Armstrong, şiddet ve vahşetin kaynağının din olmadığını iddia etmektedir. Yazar, bu iddiasını titiz bir araştırma neticesinde ustalıkla yazdığı bu kitapla ortaya koymaktadır. Armstrong hem dine hem de şiddete değer vermektedir. Şiddetin sadece uygarlığın doğasında olmadığını, aynı zamanda gerekli olduğunu söylemektedir. Ancak bunun suçlusunun din olmadığını vurgulamaktadır. Tarih, güçlüler ile marjinalleştirilenler, ilerleme ile düzen, kozmopolitlik ile taşracılık, pasifizm ile şovenizm arasında sürekli bir mücadele olduğunu dinin bu mücadelenin içine çekildiğini belirtmektedir. Yazarın araştırması, inancın bir topluluğun kendini ifade etmesinin bir parçası olduğu ve fetheden ulusların aslında inanç nedeniyle savaşmadığı veya yönettikleri inançları yok etmediği tarihsel bir geçmişi ortaya koymaktadır.

Yazar, tarihe dayanarak şiddetin insan doğasının ve politik gerekliliğin bir araya gelmesinden kaynaklandığı sonucuna varmaktadır. Tarih, tarım çağından başlayarak, insanlar topluluklarda bir araya geldiklerinde, mevcut kaynaklardan paylarına düşenden daha fazlasını elde etmek için bu grubun başka bir bölümünü baskı altına almak için her zaman şiddet kullanan bir grup olduğunu göstermektedir. Dinler, çoğu zaman devletin şiddetini ve baskısını desteklemek için güçlüler tarafından zaman içinde tercih edilmelerine rağmen, çoğu zaman baskıya karşı ve kaynakların daha adil bir şekilde dağıtılması için bir güç olmuştur.

Armstrong'un iki temel tezi dikkat çekicidir. Bunlardan birincisi din ve siyaset ayrımı, modern dönemde çoğunluğu Protestan olan Avrupalıların çizdiği bir ayrımdır. Bu ayrım dünyanın geri kalanına uymamaktadır. Dünyada büyük dinlerin çoğunda bu durumun nasıl olduğunu ve oluştuğunu ustaca göstermektedir. Bu ayrılığın büyük ölçüde devlet ideolojisinin çok daha tehlikeli milliyetçilik haline geldiği ulus-devletin ortaya çıkışında gerçekleştiğini ifade etmektedir. İkinci tezi şiddetin devletin doğasında var olduğudur.

Karen Armstrong'un kitabı antik çağlardan modern dünyaya kadar olan kötülüklerin büyük bir bölümünün din yüzünden gerçekleşip gerçekleşmediği ana sorusunu ele almaktadır. Karen Armstrong güncel ve modern öncesi dünyada şiddeti haklı olarak siyaset, milliyetçilik, emperyalizm, sömürgecilik ve varoluşçuluk bağlamına yerleştirmektedir. Kitap ilgi çekici gerçekler, ikna edici argümanlar ve düşündürücü analizlerle dolu uzun ve dikkatli okumayı gerektiren bir eserdir. Geçmişten bugüne dair verilen detaylar modern savaş ve terörizme kadar uzanmakta ve her argüman iyi araştırılmış bir şekilde istatistikler ve örneklerle desteklenmektedir. Eser dünyanın şiddet tarihinin din tarihi ile aynı olmadığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Bu kitap sadece bilimselliğiyle değil, aynı zamanda sunumunda izlenen metot ve titizliğiyle dikkat çekmektedir. Eser, dinin şiddetin temelini oluşturduğu tezine yöneltilmiş bir eleştiridir.